

IPORIKUUNII

lahing

Emajõe forsseeris 925. laskurpolk korpuse vägede teises eelonis. Polk liikus eelväeosade kannul ja oli alati valmis jätkama nende edu, et mitte anda vaenlasele võimalust kanda kinnitada. Käapa jõe jõnel kavatses vaenlane pidurdada meie vägede hoogsat pealetungi. Siin asusidki aktiivsesse lahingutegevusse meie polgu allüksused. Polgu II pataljon (komandör kapten Aleksei Irhin) tungis peale Saare küla juurest üle Käapa jõe, I pataljon (komandör vanemleitnant Rudolf Ernesaks) aga paremalt tiivalt.

Lahingutegevus kandus edasi.

19. ja 20. septembril 1944 jätkasid polgu allüksused vaenlase jälitamist, kes ei osutanud meie edasiliikumise lõigus suuremat vastupanu. Juba pataljoni luurerühmad likvideerisid väiksemad tökkesalgad. Kohati püüdis vaenlane meid küll veel suurtükijahilmiinipildujatulega takistada, kuid ka see ei andnud tulemusi. Polgu ette oli seatud ülesanne liikuda 249. Eesti Laskurdiviisi avangardis, suund — pealinn Tallinn!

(nad olid parajasti Uudeküla juures), et kindlustada nüüd juba vaenlast ründava pataljoni vasakut tiiba. Sel momendil oli pataljoni juures ka polgu staabi ohvitser Bernhard Hommik, kes pidi nüüd, lahingu puhkemisel, minema staapi oma kohustusl täitma. Palusime sm. Hommikul olukorrast pataljonis informeerida polgu komandöri. Omakorda saatsin veel väikese sedelikese polgukomandöri asetäitjale poliitalal major Albert Palmile ning tegin ettepaneku saata võimaluse korral üks pataljoni eespool liikuva kolonni pidurdamiseks ja hävitamiseks. Leitnant Hommik istus jalgrattale ja kihutas teed mööda Uudekülast Sauevälja suunas. Teda saatsid vaenlase snäiperite kuulid. Meie jälgime seda pilti erutatult, soovides lahingusõbrale õnneliku päralejõudmist. Ja tal vedaski. Nagu hiljem selgus, avas vaenlane tule ka meie polgu teiste kolonnide pihta. Fašistide «Tannenbergi» kaitsejoonelt taanduvatest väeosadest olid ummikus kõik teed, mis viisid lõuna ja lääne poole. Nii tuli meie polgul astuda lahingusse nende kolonnidega, kes liikusid teedel Porkunist Uudekülla, Saueväljale ja Loksale.

organisaator nooremleitnant Albert Vesper ja pataljoni komsomoliorganisaator nooremleitnant Vello Valge olid kogu lahingu ajal oma võitlejate ridade, julgustades neid ja populariseerides eesrindlast võitlejaid. Iga võitleja kogemused lahingus pidid juutama operatiivselt teatavaks kõigile teistele kaaslastele.

Raskekuulipildujaroodu komandör Nikolai Štenov oli kogu aja tulepositsioonidel, innustades oma võitlejaid. Kui aga ühe raskekuulipilduja sihtur Johannes Parman langes, asendas teda vapper komandör ja jätkas vaenlase tulistamist. See võimaldas meie laskurüksustel kiiremini ligineda vaenlasele. Lahingu ägedamal momendil langes ka kangelaslik komandör kuulipildur N. Štenov. Tema asemel hakkas raskekuulipilduja roodu juhtima julge ja energiline noor ohvitser leitnant Sergei Orlov. Sangarlikult võitles kuulipildujajao komandör seersant Viktor Sisask. Täpselt andsid vaenlase pihta tuld I pataljoni miinipildujad roodukomandör kapten Palvari juhtimisel.

suremas. Hävitanud samas lõigus oma automaadist neli fašisti, töötas ta veriselt kätte maksta venna surma eest.

Erakordselt julgelt tegutses pataljoni komsomoliorganisaator leitnant Voldeemar Padar. Energiline, elurõõmus oli ta sõdurite rivas. Oma eeskujuga innustas ta võitlejaid, oli nende alati abiks nõu ja relvaga.

Polgu kolmas pataljon kapten Dimitri Nemšonovi juhtimisel oli oma kolonniga Loksa küla piirkonnas, kui algas lahing. Polgukomandöri saadi käsk hargneda lahingukorda ja anda vaenlasele löök Loksa—Porkuni suunas, sest ka seda teed mööda liikus vaenlase grupe. Operatiivselt tegutsesid roodukomandörid leitnant Peeter Gross, kapten Karl Nõmm, vanemleitnant August Sepman ja kapten Pjotr Kuško.

Täpselt tulistasid vaenlase tulepunktide pihta pataljoni 45 mm tankitõrje suurtükirühm leitnant N. Kalpakovi ja meeskond seersant Ernst Joosti juhtimisel. Nende arvele kirjutati paljude vaenlase sõdurite ja raske-relvade hävitamine.

Peagi moodustusid võitlejalst üksikud grupid, kus oli otsustavaks teguriks isiklik vaprus ja julgus. Eriti paistis silma seersant Voht oma jagoga. Juba esimestel minutitel saatis ta staapi «trofeed» — kaks vangl. Üks neist, pesueht sakslane, lonkas tugevasti ja kurtis, et ta on haavatud. Silmis roomav hirm, jälgis mees, kuidas polgu veisker leitnant Mumma asus tema vigastust uurima. Kui Mumma aga tahtis noaga saapasaart lahti harutada, oli «aerialane» korrapealt terve. Kas tal hakkas saapast kahju või leidis, et simuleerimisega siin läbi ei saa.

Jefreitor K. Oleski, seersant E. Mägerit.

Polgu suurtükiväe ülem kapten Robert Väli, külmavereline ja täpse arvestusega sõjamees, juhtis kindlat ja oskuslikult suurtükiväe tuld.

Selles lahingus olid tulega meile toeks vanemleitnant Afanassi Lukini ja vanemleitnant Adolf Kimaski võitlejad diviisi 779. suurtükiväepolgust.

Ennastalgavalt tegutsesid lahinguväljal meditsiini-sanitaaratöötajad eesotsas polgu vanemarsti Oskar Kalause ja polgu sanitaarroodu komandöri arst S. Zaltmaniga.

Palju tegemist selles lahingus oli polgukomandöri asetäitjal rivi alal major Valentin Andrussovil ja polgu staabil major Jaan Ristisoos juhtimisel, kes kontrollisid komandöri käskude täpset edasilandmist ja olgeaegset täitmist.

Lahingu edu saab olla täiuslik ainult siis, kui kogu polgu isikuline koossel täidab kohusetruult oma ülesandeid, olgu see laskur, kuulipildur, suurtükimees, sanitar, staabivõi tagalatoetaja. Ühtse lahingukollektiivi loomisel tegi palju tööd polgukomandöri asetäitja poliitalal major Albert Palm.

Lahingu ajal vaenlase peagrupeeringu vastu Uudeküla—Porkuni—Loksa kolmnurga pidurdas leitnant Soo oma vaprate luurajatega vaenlase teist kolonni. Kiiresti liikuvad ja manööverdavad luurajad ajasid oma tabava tulega vastase segadusse. Jõudmata selgusele meie jõudude suuruses, tõmbusid tema celosad metsa tagasi, et siin ennast lahingukorda seada. Nüüsgust võimalust leitnant Soo talle aga ei andnud. Üks tulerünak järgnes teisele ning vaenlane põgenes lüheni ja haavatuid maha jättes.

Teel salme teada kõrgema ülemjuhataja käskkirjast, milles avaldati klitust vaenlase kaitse läbimurdmise eest Emajõe. 19. septembril teatati Valga vabastamisest ning 21. hommikul meie naaberdiviisi ja tankistide julgest ning edukast dessandist Avinurmes. See kõik pani sõjameeste käed sügelema.

21. september 1944.

Meie polgu avangardis liikus esimene pataljon. Jõudis me Uudeküla esimese taluni, kui meile tulid vastu pataljoni luurerühma komandör leitnant Georg Soo ja polgu luurerühma komandöri abi nooremseersant Voldemar Raudsepp. Nad teatasid, et eespool, Rakverest Tamsalu poole viival teel liigub suur vaenlase kolonn. Vaevalt said nad sellest ette kanda, kui äkki avati paremalt poolt metsast meie rünnakolonni pihta kuulipilduja-, mitnilduja- ja suurtükivägede tulid. Vaenlane asus risti vastas meie liikumissuunale.

Oli tarvis võtta sõjameeste keeles ainult «parem pool» ja oldigi vaenlasega vastamisi.

Pataljonikomandör leitnant Rudolf Ernesaks, kes liikus pataljoni kolonni keskel, tegi nii, kuid ta ei teadnud veel midagi eespool liikuvast vaenlase kolonnist. Andnud roodudele käsud, viis pataljonikomandör, liikudes rühmade lahingurivis, ise allüksused pealetungile. Vaenlaseid olid soodsamad positsioonid, nad olid metsa varjul varakult oma tulejõud kohale paigutanud. Meil aga oli pidurdamatu lahinguhoo, kättemaksuviis neetud vaenlase vastu, kes oli toime pannud miljonid roimi nõukogude inimeste kallal.

Esimene pataljoni olukord oli keeruline. Iga minut võis ka Tamsalu suunas liikuv vaenlase kolonn meie peate tulla. Kiiresti nõu pidanud, andis pataljonikomandöri asetäitja Aleksei Petrov korraldused luurajatele, iselikkuvate suurtükkide komandöridele

1. pataljoni luurerühm leitnant Soo juhtimisel asus kaitsele Uudeküla asula põhjaser- val, et takistada Tamsalu suunas liikuva vaenlase kolonni liigumist. Pataljoni teised allüksused hargnesid tule all lahingukorda paremale ja hakkasid vastasele lähenema.

Olukord oli ebamaarane, sest vaenlane varjas ennast metsas, meie aga olime temale näha nagu peopesal. Tuli liigineda lühikeste järkjooksudega peaaegu lagedal väljal ja kartulipõllul. Sõjamehed kiirustasid, et jõuda puude varju ja seal lähivõitlusega asi kähku enda kasuks lõpetada. Kuid just metsa ääres avasid fašistid kõigest oma relvadest meie marulise tule. Peatuda oli hilja. Esimesena langes pataljonikomandör kapten R. Ernesaks. Kuid see kaotus ei peatanud meie võitlejaid. Pataljonikomandöri asetäitja rivi alal vanemleitnant Aleksei Petrov jätkas kindlalt lahingutegevuse juhtimist.

Teade komandöri surmast ajas mehed veel enam vihale. Seersant Georgi Narne haaras oma jaoga vaenlast vaskult ja, jõudnud metsaservaie, külvas fašistid üle kuulipilduja tilbtulega. See ootamatus sundis vaenlast otsima oma korda vastuabinõusid. Arvulist ülekaalu kasutades piirasid nad seersant Narne kuulipildujameeskonna sisse ja kandsid automaaditule meie ründava aheliku pihta. Väike grupp võitlejaid jäi nüüd nagu tillukese saarena mäsavaie lalnete keskele. Kuid hoopis kaugel oli nelst meestest üksindusehirm. Valang valangu järel saatsid nad pihvajate pihta. Kui lõppesid padrunid, lasksid nad kõiku granaadid.

Pataljonikomandöri asetäitja poliitlinal kapten Mihhail Martenson, pataljoni partei-

Samal ajal, kui 1. pataljoni oli ägedas võitluses vaenlasega, jõudis Sauevälja asulani major Irhini pataljoni koos polgu staabiga. Vilunud silmaga kogenud sõjamees polkovnik H. Virit, kes paistis diviisi õppepataljoni komandörina juba Velikije Luki all vaprusena silma, andis olukorrale kiiresti hinnangu. Otsustas kiirus. Kes suudab kogu oma löögijõu aktiivsemalt tegevusse rakendada, kas vaenlane või meie? Seepärast saigi major Irhini pataljoni käsu minna kälgult rünnakule ja haarata vaenlast paremalt tiivalt, anda talle purustav löök. Aega polnud raisata: Tallinn ootas.

Kui esimene kokkupuutumine meie eelvägedega oli vaenlasele üllatuseks, siis paremalt tulev rünnak rabas teda veelgi tugevamini. Pealegi toetasid seda iselikkuvad kahurid. Kaotanud küll oma koosselsust ühe soomushilgla- se, tegutsesid teised seda aktiivsemalt. Nad lõmastasid ja purustasid vaenlase transpordi teede, tekitasid raskeid kaotusi tema ridades. Iseäranis agaralt tegutses ohvitser Arhipovi ekipaaz.

Teises pataljonis paistsid allüksuste oskusliku juhtimise poolest silma pataljonikomandöri asetäitja vanemleitnant Boriss Ivanov ja pataljoni adjutant vanemleitnant Roland Kasse. Mehiselt tegutsesid roodukomandörid leitnant Sobolev ja kapten Häidma. Vapralt võitlesid vennad Paul ja Bernhard Valge. Lahinguis Velikije Luki all olid nad - mõlemad reamehed. Üks sai medali «Vapruse eest», teine «Lahinguliste teenete eest». Sauevälja-Porkuni vahelisel lahinguväljal olid aga mõlemad juba seersandid ja jaokomandörid. Nad läksid rünnakule kõrvuti. Metsas kuulis Paul äkki venna appihüüdu. Ta jooksis kutse suunas ja leidis venna haavades

reagi hakkas vange tulema juba mitmekaup, sest neid «kiirustasid» metsas tegutsed meie sõjamehed. Vaatamata sellele, et kõik läks nüüd juba võrdlemisi ladusalt, ei mällanud polkovnik Virit oodata. Kui tulid esimesed eestlastest vangid, saatis ta staablohvitser kapten O. Vannase agiteerima, et vaenlane lõpetaks asjata vastupanu ja alistuks. Meie agitaatorite töö kandis vilja. Küllap oli vaenlasele selge edasise verevalamise mõtetus, sest varsti panid terved grupid relvad maha ja tõstsid käed üles. Vähe sellest. Üksikud näitasid ette oma padrunicarud ja kinnitasid jumalakeeli, et nad pole teinud meie pihta ühtki lasku.

Polgu suurtükiväelastest olid paljud oma sünnimaa vabastamisel juba Narva lahingus silma paistnud. Porkuni lahingust võtsid aktiivselt osa polgu suurtükiväelased, keda Narva lahingute eest autasustati. Vanemseersant O. Allik ja jefreitor H. Ilves said «Punase Tähe» ordeni. Kuulsuse III järgu ordeni said seersandid M. Talu ja K. Vidrik. Meditsiinilise vaprusse eest autasustati nooremseersant V. Aigrot, vanemseersant H. Allikat, seersant E. Joosti.

Osa hitlerlasi pääses Tamsalu jaama. Oli hädaoht, et meie pealetungi jätkudes nad purustavad raudtee. Selle vältimiseks viis leitnant Soo oma võitlejad autoga raudteejaama ja vabastas selle ootamatu rünnakuga. Maha jäi üle 30 vaenlase sõduri ning ohvitseri laiba.

Kui lahingu algul, keskpäeval, pani vaenlane raevukalt vastu, siis vastu õed olid ta murtud (umbes kella 16.00 ajal alanud lahing kestis kella 21.00).

Veel samal päeval võtsid leitnant Soo ja leitnant Repson oma algatusel kahel iselikkual kahuril osa dessandist järgmisse külla, kuhu taandusid vaenlase väeosad. Oma võrdlemisi väheste jõududega löid luurajad need külast välja ja hävitasid ning võtsid vangi 17 hitlerlast.

Fašistid Porkuni all purustati. Oli hävitatud üle 400 vaenlase sõduri ja ohvitseri ning võetud üle tubande vangli. Saadi ka rikkalikult trofeesid. Lahingupäeva õhtul, kui päike hakkas veerema kahaarate mändide varju, asusid 354. laskurpolgu sõjamehed dessandina tankidel ja iselikkuvatel suurtükkidel teele Tallinna poole. Meil aga tuli minna juba Virtsu suunas.

F. SEPP

